

MOLIYA-KREDIT MEXANIZMLARI ORQALI TADBIRKORLIK SUBYEKTLARI FAOLIYATINI RAG‘BATLANTIRISH: XORIJIY MAMLAKATLARNING ILG‘OR TAJRIBALARI

Ergashev Otamurod Tashtemirovich

PhD, TDIU mustaqil izlanuvchisi

Annotatsiya

Mazkur maqolada kichik va o‘rta biznes subyektlari faoliyatini moliya-kredit mexanizmlari orqali takomillashtirish borasida rivojlangan mamlakatlarining tajribasi o‘rganilgan va rivojlanish tendensiyalari tahlil etilgan. Shuningdek, istiqbolda kichik va o‘rta biznes subyektlari faoliyatini moliya-kredit mexanizmlari orqali rag‘batlantirish bo‘yicha amalga oshirilishi rejalashtirilgan chora-tadbirlarning mohiyati yoritilgan.

Kalit so‘zlar: Tadbirkorlik subyektlari, Yevropa Ittifoqi, kichik va o‘rta biznes, moliya-kredit mexanizmlari, qayta moliyalashtirish stavkasi.

Аннотация

В статье рассматривается опыт развитых стран по совершенствованию деятельности малого и среднего бизнеса посредством финансово-кредитных механизмов, анализируются тенденции его развития. Также разъяснена суть планируемых к реализации в дальнейшем мер по стимулированию деятельности субъектов малого и среднего предпринимательства через финансово-кредитные механизмы.

Ключевые слова: Хозяйствующие субъекты, Европейский Союз, малый и средний бизнес, финансово-кредитные механизмы, ставка рефинансирования.

Abstract

The article examines the experience of developed countries in improving the activities of small and medium-sized businesses through financial and credit mechanisms, and analyzes the trends in its development. It also explains the essence of the measures planned for further implementation to stimulate the activities of small and medium-sized businesses through financial and credit mechanisms.

Keywords: Business entities, European Union, small and medium-sized businesses, financial and credit mechanisms, refinancing rate.

KIRISH

Zamonaviy sharoitda tadbirkorlik subyektlari bozor iqtisodiyotining zaruriy elementlaridan biri hisoblanadi. Tadbirkorlik subyektlari iqtisodiy o‘sish sur‘atlari, tuzilishi va yalpi ichki mahsulot shakllanishiga sezilarli ta‘sir ko‘rsatadi. Rivojlangan mamlakatlarda tadbirkorlik subyektlarining YaIMdagi ulushi 40-50 foizni tashkil etadi. Ushbu sektor o‘z mohiyatiga ko‘ra zamonaviy bozor-raqobat xo‘jaligi modelining eng muhim tarkibiy tuzilmalardan biri hisoblanadi.

So‘nggi yillarda jahon iqtisodiyotida kuzatilgan geosiyosiy keskinliklar natijasida institutsional va iqtisodiy rivojlanishga erishish, ishlab chiqarish hajmi va

mahsulotlar sifatini oshirish maqsadida tadbirkorlik subyektlari faoliyatini moliya-kredit mexanizmlari orqali ragʻbatlantirishga alohida eʻtibor qaratilmoqda. Xususan, rivojlangan mamlakatlarda ilmiy-texnika taraqqiyoti, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari (AKT), innovatsion faoliyat va intellektual kapitalga asoslangan holda ilmiy sigʻimi yuqori boʻlgan mahsulotlarni ishlab chiqarish tadbirkorlik subyektlarining strategik maqsadiga aylanib bormoqda. Innovatsion rivojlanish jarayonlari taʻsirida sanoati rivojlangan mamlakatlar iqtisodiyotida mahsulotlar sifati va raqobatbardoshlik darajasi ortmoqda. Bu jarayon xalqaro tashqi savdo tarkibida yaqqol namoyon boʻlib, XXI asrdan boshlab yuqori texnologiyalar, litsenziyalar va nou-xau savdosi orqali mahsulotlar ishlab chiqarish jarayonlari takomillashmoqda va asta-sekin tabiiy resurslarni qazib chiqarish va birlamchi qayta ishlash tizimlariga integratsiya qilib borilmoqda.

Xalqaro integratsiya jarayonlarining kuchayishi tadbirkorlik subyektlari faoliyatining rivojlanishiga ijobiy taʻsir koʻrsatadi. Natijada yangi texnologiyalarni ishlab chiqarish jarayonlariga keng joriy etish, past foizda kreditlar jalb etish, ilmiy-tadqiqot ishlari boʻyicha xarajatlarni diversifikatsiyalash, imtiyozli soliqqa tortish, yuqori texnologiyali mahsulotlar ishlab chiqaruvchi kompaniyalar oʻrtasidagi hamkorlikni ragʻbatlantirish kabi imkoniyatlar yuzaga keladi.

ADABIYOTLAR SHARHI

Mahalliy iqtisodchi olimlardan A.Oʻlmasov va M.Sharifxoʻjaevlar kichik tadbirkorlik subyektlari faoliyati mohiyatini yoritishga bagʻishlangan tadqiqotlarida “tadbirkorlik faqat pul topish emas, balki yaratuvchanlik faoliyati orqali daromad olish omilidir” [1] deb taʻkidlaydilar.

Iqtisodchi olimlar T.S.Malikov va N.H.Haydarovlar davlat byudjeti kishilik jamiyati taraqqiyotining maʼlum bir bosqichida paydo boʻlgan boʻlib, uning vujudga kelishi, eng avvalo, siyosiy tashkilot sifatida davlatning vujudga kelishi bilan bevosita bogʻliqligini, har bir davr ijtimoiy tuzumiga tegishli boʻlgan ishlab chiqarish munosabatlarining asosiy belgilari davlat faoliyatining va byudjetning taqsimlash mexanizmi sifatidagi mazmunini belgilaydi deb taʻkidlashgan [2].

Tadbirkorlik subyektlari faoliyatini rivojlantirishning ijtimoiy-iqtisodiy muammolari mohiyatini yoritishda Q.Muftaydinov «Tadbirkorlik subyektlari iqtisodiy faoliyatni harakatlantiruvchi kuch boʻlib, bozor iqtisodiyoti sharoitida tadbirkorlik faoliyatini va isteʼmol talablarini eʻtiborga olgan holda, kengaytirilgan takror ishlab chiqarishning uzluksizligini taʼminlaydi» [3] deya taʻkidlab oʻtgan.

Tadbirkorlik subyektlarini moliya-kredit mexanizmlari orqali ragʻbatlantirish borasida xorijiy olimlar tomonidan olib borilgan tadqiqotlarda aniq taʼrif shakllantirilmagan. Rossiyalik olimlar tadbirkorlik subyektlarini ragʻbatlantirishning huquqiy jihatlari va davlat tomonidan tartibga solinishiga eʻtibor berishadi. Aksincha, xorijiy olimlar nuqtai nazaridan kichik biznes muhitida sodir boʻlayotgan jarayonlar bozor ishtirokchilari oʻrtasidagi munosabatlar asosida meʼyoriy-huquqiy hujjatlar ishlab chiqiladi, bu esa kichik biznesni moliyaviy qoʻllab-quvvatlash muhitidagi tabiiy va bashorat qilinadigan oʻzgarishlarni belgilashda xizmat qiladi. [4, 5, 6, 7].

Tadbirkorlikni moliyalashtirish mexanizmlarida yuqori sifatli institutsional muhitni shakllantirish uchun sohaga oid ishtirokchilar barqarorlikni ta'minlashga yo'naltirilgan o'zaro hamkorlik aloqalarini yo'lga qo'yishlari muhimdir. Ushbu hamkorlik iqtisodiy samaradorlik bilan birga ijtimoiy va ekologik mas'uliyatni ham inobatga olishi lozim.

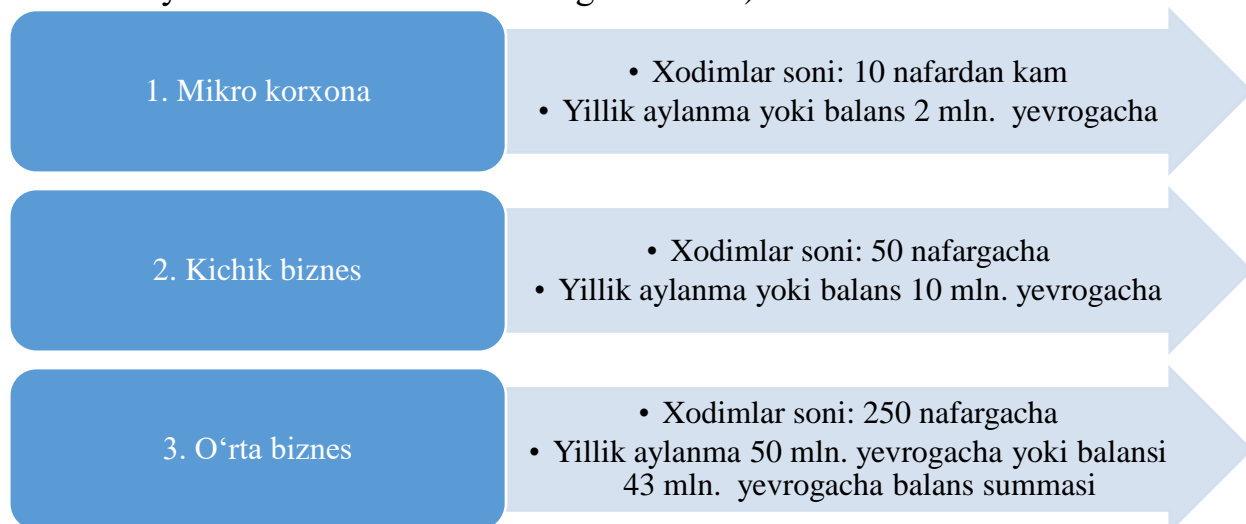
METODOLOGIYA

Ushbu maqolada tadbirkorlik subyektlari faoliyatini moliya-kredit mexanizmlari orqali rag'batlantirish borasidagi xorijiy mamlakatlarning ilg'or tajribalarini mamlakatimiz amaliyotida qo'llash bo'yicha ilmiy xulosalar va takliflarni ishlab chiqish maqsadida induksiya va deduksiya, tizimli va qiyosiy tahlil, iqtisodiy va statistik usullar kabi tadqiqot usullaridan foydalanilgan.

TAHLIL VA NATIJALAR

Jahon iqtisodiyotida tadbirkorlik subyektlari faoliyatini moliya-kredit mexanizmlari orqali qo'llab-quvvatlash borasida qator islohotlar amalga oshirilgan. Yuqoridagilarni hisobga olgan holda, moliya-kredit mexanizmlari orqali rag'batlantirish borasida Yevropa davlatlarida kichik va o'rta biznes sektorining (keyingi o'rinlarda KO'B) holatini va uning rivojlanishining miqdoriy va sifat xususiyatlarini ko'rib chiqamiz.

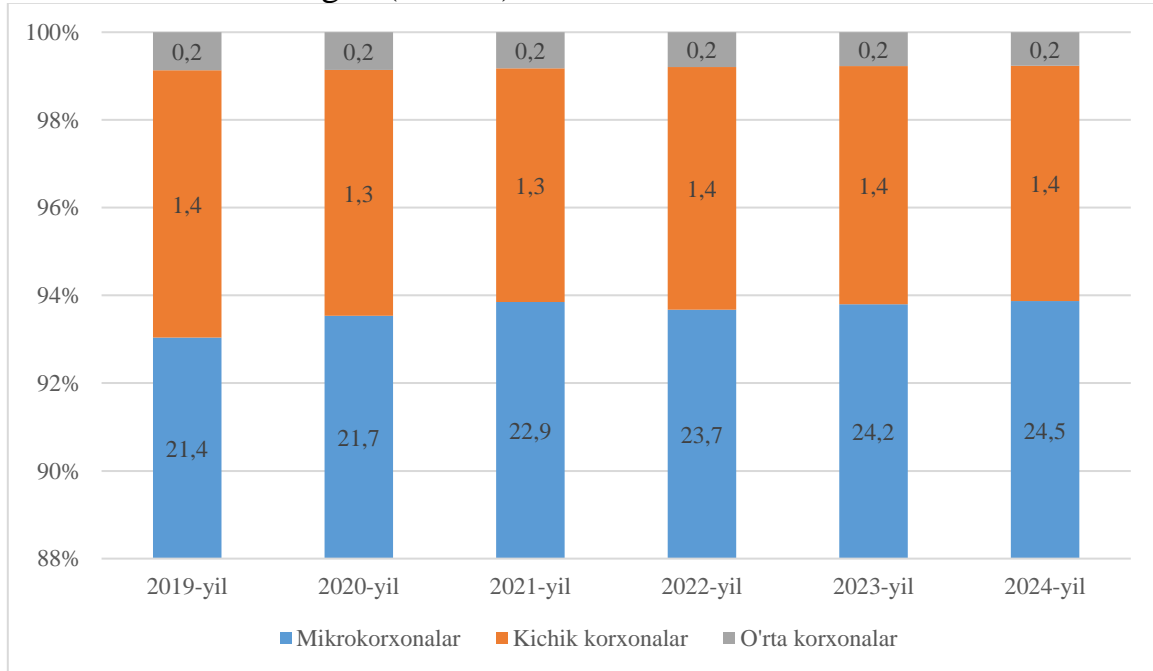
2003-yil 6-mayda qabul qilingan Yevropa Ittifoqining 2003/361/EC-sonli Kichik va o'rta biznes (KO'B) tavsiyanomasiga muvofiq, KO'B subyektlari tasniflangan bo'lib, ushbu tavsiyanoma ularning Yevropa Ittifoqi moliyaviy institutlarining qo'llab-quvvatlash dasturlaridan foydalanish imkoniyatini ta'minlash maqsadida ishlab chiqilgan. Quyidagi 1-rasmda Yevropa Ittifoqi tavsiyasiga ko'ra KO'B subyektlari tasniflanishi keltirilgan 1-rasm).

1-rasm. Yevropa Ittifoqi tavsiyasiga ko'ra KO'B subyektlari tasniflanishi [8]

Ushbu tavsif KO'Blarning rasmiy maqomini aniqlash va ularga davlat ko'magi, moliyaviy yengilliklar hamda turli grant va subsidiyalardan foydalanish imkonini berish uchun ishlab chiqilgan.

Kichik biznes va oʻrta korxonalar global iqtisodiyotning asosiy qismidir. Ular ish oʻrinlari yaratib, iqtisodiy rivojlanish va innovatsiyalarni ragʻbatlantiradi. 2024-yilda Yevropa Ittifoqida taxminan 26,1 mln. kichik va oʻrta korxonalari faoliyat yuritgan. Bu korxonalarining aksariyati mikrofirmalar shaklida tashkil etilgan boʻlib, jami KOʻBlarning 93,9 foizi (24,5 mln. korxonalar) ushbu korxonalar hissasiga toʻgʻri kelgan. 1,38 mln. korxonalar kichik korxonalar koʻrinishida, 210,2 ming korxonalar esa oʻrta firma shaklida tashkil etilgan (2-rasm).

2-rasm. 2019-2024-yillarda Yevropa Ittifoqida KOʻB subyektlari soni [9]

Kichik va oʻrta korxonalar Yevropa iqtisodiyotining asosini tashkil qiladi. Bu kompaniyalar Yevropadagi barcha faol korxonalarining qariyb 99,8 foizini tashkil etadi, shu bilan birga Yevropa Ittifoqidagi umumiy qoʻshilgan qiymatning deyarli 52 foizini ishlab chiqaradi. KOʻB korxonalarini ayniqsa qishloq hududlari va kichik shaharlar uchun muhim ahamiyatga ega. 2024-yilda Yevropa Ittifoqidagi kichik va oʻrta korxonalar deyarli 90 million kishini ish bilan taʼminlagan. Yevropaning eng yirik iqtisodiyoti Germaniyada kichik va oʻrta korxonalarda 18,3 mln. kishi ishlagan, kichik korxonalarda esa 6,8 mlndan ortiq kishi ish bilan taʼminlangan.

2019-2024-yillar oraligʻida Yevropa Ittifoqidagi kichik va oʻrta biznes korxonalarini turli iqtisodiy muammolar, jumladan, COVID-19 pandemiyasi va inflyatsiya bosimi taʼsirida oʻzlarining qoʻshilgan qiymat hissalarida tebranishlarni boshdan kechirdilar.

2019-yilda kichik va oʻrta biznes korxonalarini Yevropa Ittifoqi iqtisodiyotiga 4,5 trln., 2020-yilda 4,2 trln., 2021-yilda 4,6 trln., 2022-yilda 4,8 trln., 2023-yilda 4,7 trln. yevro hissa qoʻshgan boʻlsa, 2024-yilda ushbu koʻrsatkich 5,4 trln. yevroga yetdi.

2020-yilda COVID-19 pandemiyasining boshlanishi kichik va oʻrta biznes qoʻshilgan qiymatining pasayishiga sabab boʻldi, 2023-yilda esa jahonda kuzatilgan geosiyosiy keskinliklar natijasida foiz stavkalari va inflyatsiya darajasining oshishi

KO‘B subyektlari qo‘shilgan qiymatining 1,6 foiz yoki 0,1 trln. yevro pasayishiga olib keldi. 2024-yil holatiga ko‘ra, Yevropa Ittifoqidagi kichik va o‘rta biznes subyektlari qo‘shilgan qiymatga qariyb 5,4 trln. yevro hissa qo‘shgan. Kichik va o‘rta biznes korxonalarining har bir toifasi (mikro, kichik va o‘rta korxonalar) qo‘shilgan qiymatga teng hissa qo‘shgan.

2019-yildan 2024-yilgacha bo‘lgan davrda Yevropa Ittifoqida kichik va o‘rta korxonalar tomonidan qo‘shilgan qiymat turli iqtisodiy qiyinchiliklarga duch kelganiga qaramay, chidamlilik va moslashuvchanlikni namoyish etdi. Turli o‘lchamdagi kichik va o‘rta korxonalarining izchil hissasi ularning Yevropa Ittifoqining iqtisodiy o‘sishi va bandligini ta‘minlashda muhim ahamiyat kasb etadi. Yuqoridagi ko‘rsatkichlar KO‘B subyektlarining Yevropa Ittifoqida iqtisodiy qiymat va bandlikni oshirishdagi o‘rnini aniqlashga xizmat qiladi. 1-jadvalda mamlakatlar bo‘yicha qayta moliyalashtirish stavkasi darajasi bo‘yicha ma‘lumotlar keltirilgan (1-jadval).

1-jadval

2025-yil holatiga ko‘ra, dunyoning yirik mamlakatlarida qayta moliyalashtirish stavkasi¹

Mamlakat nomi	Qayta moliyalashtirish stavkasi (foizda)
Yevropa Ittifoqi	4,5
AQSh	4,5
Yaponiya	-0,1
Shveysariya	-0,75
Germaniya	3,75
Kanada	4,25
Buyuk Britaniya	4,5
Avstraliya	3,85
Xitoy	3,65
Hindiston	6,5
Braziliya	13,75

KO‘B subyektlarini to‘g‘ridan-to‘g‘ri kreditlash Yevropa, Amerika va Osiyoning aksariyat mamlakatlarida davlat tomonidan qo‘llab-quvvatlanadigan asosiy chora-tadbirlar hisoblanadi. Shu bilan birga, kichik va o‘rta biznes kreditlari uchun kafolatlar moliyaviy qo‘llab-quvvatlashning eng ustuvor va keng tarqalgan turi hisoblanadi, chunki ular tadbirkorlik faoliyatini moliyalashtirishda davlatning bevosita ishtirokini talab qilmaydi.

Tadbirkorlikni moliya-kredit mexanizmlari orqali qo‘llab-quvvatlashga oid ko‘rib chiqilayotgan mavzu doirasida KO‘B kreditlarini sekyuritizatsiya qilishni ta‘minlash bo‘yicha yana bir muhim masalani ko‘tarish zarur. Shuni ta‘kidlash kerakki, sekyuritizatsiya — bu qimmatli qog‘ozlarni chiqarish yo‘li bilan muayyan aktivlarni moliyalashtirish. Sekyuritizatsiya predmeti ipoteka kreditlari, avtokreditlar, lizing

¹ Mamlakatlar Markaziy banklari ma‘lumotlari asosida tayyorlangan

aktivlari va boshqalar bo'lishi mumkin. Sekyuritizatsiyaning mohiyati kreditlar pulini ushbu aktivlar bilan ta'minlangan qarz qimmatli qog'ozlariga joylashtirish orqali aktivlarni ko'paytirish qobiliyati hisoblanadi. Yevropa Ittifoqi mamlakatlari amaliyotida Yevropa Markaziy bankining yagona talablariga javob beradigan yagona sekjuritizatsiya standartlari qo'llaniladi. Unga ko'ra:

- Kredit yoki boshqa shartnoma bo'yicha da'voni o'tkazish bo'yicha bitimning standart shakli.

- Qarz oluvchilar/kontragentlarni baholash mezonlari.
- Sekjuritizatsiyalash bo'yicha shartnomalar shartlari.
- Aktivni almashtirish tartibi va shartlari.

Yagona standartlarni yaratish investorlarning ishonchini oshirishning muhim sharti ekanligi aniq. Yagona standartlar garov sifatida saqlanadigan aktivlar sifatini nazorat qilish uchun qo'shimcha kafolatlar yaratish orqali moliyaviy vosita sifatini yaxshilashga yordam beradi. Yevropa va AQSh amaliyotida davlat kafolatlari bilan ta'minlangan kichik va o'rta biznes kreditlari sekjuritizatsiya predmeti bo'lib, qarzni moliyalashtirish bozorni rivojlantirishga imkon beradi. Bozor mezonlari kompaniyalarga joriy iqtisodiy vaziyatni hisobga olish va ma'lum prognozlarni ishlab chiqish imkonini beradi. Bunday sharoitda yuqori "xususiy samarani" ta'minlaydigan innovatsion jarayonlarga ustunlik beriladi. Bunda asosiy e'tibor aksiyadorlar tomonidan qo'yilgan kapitalning maksimal daromadlilikiga qaratiladi. Rivojlangan mamlakatlarda innovatsion siyosatni shakllantirishda tizimli yondashuvdan foydalanish, ayniqsa, jahon iqtisodiyoti rivojlanishining zamonaviy tendensiyalari fonida muhim ahamiyat kasb etdi:

- Yuqori sifatli inson kapitali uchun global raqobat innovatsion rivojlanishning asosiy xususiyatiga aylanib bormoqda. Shu bilan birga, yuqori malakali kadrlarning ortib borayotgan harakatchanligi bilimlarni tarqatish jarayonlarini jadallashtiradi.

- Bilimlarni tarqatish jarayonida axborot texnologiyalarining roli tobora ortib, innovatsion faoliyatning rivojlanishida muhim omilga aylanmoqda. Ushbu jarayonlar alohida iqtisodiyotlarning chegarasidan chiqib, global miqyosda amalga oshmoqda.

- Globallashtirish kompaniyalarni yanada yuqori texnologiyalar darajasida raqobatlashishga undaydi, shu bilan birga, innovatsiyalarni ixtisoslashtirish va mahalliyashtirish jarayonlarini jadallashtiradi.

Yangi g'oyalar, jozibali yangi mahsulot yoki xizmatlar va yuqori o'sish salohiyatiga kichik va o'rta biznes korxonalari ega. Biroq, ushbu tashkilotlar o'z faoliyatini moliyalashtirishda qiyinchiliklarga duch kelishadi. Yevropa Ittifoqi tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlaydi, yangi kompaniyalar yaratishni rag'batlantiradi va kichik biznesning rivojlanishiga yordam beradi.

2024-yilda Yevropa investitsiya banki guruhi kichik va o'rta biznes korxonalari faoliyatini moliyalashtirish maqsadida 16,2 mlrd. yevro ajratdi. Kichik biznesni qo'llab-quvvatlash uchun Yevropa investitsiya banki tijorat banklari, lizing kompaniyalari, venchur va xususiy kapital fondlari bilan hamkorlik qiladi. Ushbu tashkilot asosan moliyaviy imkoniyatlari iqtisodiy o'sishga to'sqinlik qiladigan hududlarga mablag'larini yo'naltiradi. Xususan, Yevropa Ittifoqida olib borilayotgan

siyosat a'zo davlatlardagi korxonalar uchun biznes sohasida yangi imkoniyatlar yaratmoqda.

Yevropa komissiyasi hozirgi iqtisodiy sharoitda kichik va o'rta korxonalari ehtiyojlarini qondirish uchun bir qator tashabbuslarni taqdim etmoqda. Yevropa ittifoqida yashil va raqamli o'tishda kichik va o'rta biznes korxonalari asosiy o'rinni egallaydi. Biroq so'nggi yillardagi kichik va o'rta biznes korxonalari faoliyatida qator inqirozlar natijasida beqarorlik holatlari yuzaga kelmoqda. Xususan, KO'Bning uzoq muddatli raqobatbardoshligini oshirish va yagona bozorda adolatni kuchaytirish bo'yicha yangi chora-tadbirlar ishlab chiqildi. Ushbu chora-tadbirlar doirasida Komissiya "Tijorat operatsiyalarida kechiktirilgan to'lovlar to'g'risida"gi nizomiga va "KO'B uchun bosh ofis soliq tizimini yaratish to'g'risidagi direktiva"ga tegishli o'zgartirishlar kiritildi.

"Tijorat operatsiyalarida kechiktirilgan to'lovlar to'g'risida"gi nizomining asosiy maqsadi kichik va o'rta biznes korxonalarini kechiktirilgan to'lovlar sababli yuzaga keladigan pul oqimining uzilishidan himoya qilish va bu orqali ishbilarmonlik munosabatlarida hisob-kitoblarning o'z vaqtida amalga oshirilishini ta'minlashdan iborat. Shuningdek, ushbu me'yoriy-huquqiy hujjatlar doirasida kichik va o'rta biznesning moliyalashtirish imkoniyatlarini yanada kengaytirish, ishbilarmonlik muhitini yaxshilash, ularni to'liq iqtisodiy salohiyatga erishishi uchun o'rta darajadagi kompaniyalarga aylanishini qo'llab-quvvatlash kabi vazifalar belgilab olingan. Direktivada belgilanishicha qarzdorlar majburiyatini belgilangan muddatda so'ndirmagan taqdirda foiz va kreditorning asosli xarajatlarini qoplashga majbur bo'ladi. To'lov muddati korxonalar uchun 60 kun, davlat organlari uchun esa 30 kun etib belgilangan.

"KO'B uchun bosh ofis soliq tizimini yaratish to'g'risidagi direktiva"ga muvofiq, doimiy muassasalar orqali transchegaraviy faoliyat yurituvchi KO'Blarga bir nechta soliq organlari bilan emas, balki faqat bitta soliq ma'muriyati, ya'ni bosh ofis bilan ishlash imkoniyatini taqdim etadi. Natijada soliqqa tortish jarayonlari soddalashadi va shaffofligi oshadi. Shu bilan birga, ikki tomonlama va ortiqcha soliqqa tortish hamda soliq nizolari riskini pasaytirishga xizmat qiladi.

Yevropa Ittifoqiga a'zo davlatlarda faoliyat yuritayotgan kichik va o'rta korxonalar soliq bilan bog'liq ortiqcha to'siqlarga duch kelmasdan, biznesni tashkil etish erkinligi va kapitalning erkin harakatlanishidan to'liq va samarali foydalanishi mumkin. Bundan tashqari, kichik va o'rta biznesni qo'llab-quvvatlash bo'yicha Komissiyaning xabarnomasi ularning iqtisodiy salohiyatidan to'liq foydalanishini ta'minlash maqsadida quyidagi chora-tadbirlarni taklif qilgan:

- KO'B uchun ma'muriy tartib-qoidalar va hisobot talablarini soddalashtirish. Bu borada 2023-yilda KO'B subyektlariga Yagona bozorda ma'muriy tartib-qoidalarni hujjatlarni qayta taqdim etmasdan amalga oshirish imkonini beruvchi texnik tizim (Yagona Raqamli shlyuzning bir qismi (Single Digital Gateway, SDG)) ishga tushirildi. Natijada ishchilarni joylashtirish uchun deklaratsiyalash va litsenziyalash soddalashtirildi va raqamlashtirildi.

- 2027-yilgacha davom etuvchi Yevropa Ittifoqining turli moliyalashtirish dasturlari doirasida kichik va oʻrta korxonalar uchun mavjud boʻlgan 200 mlrd. yevrodan koʻproq kichik va oʻrta korxonalar uchun investitsiyalar hajmini oshirdi. InvestEU kichik va oʻrta biznes muhitini yaxshilash maqsadida aʼzo davlatlarni ragʻbatlantirish hamda InvestEuning Yevropa uchun strategik texnologiyalarga bagʻishlangan yangi platformasi (Strategic Technologies for Europe Platform, STEP) doirasida taklif etilgan 7,5 mlrd. yevrolik Yevropa Ittifoqi kafolatining bir qismini kichik va oʻrta korxonalar uchun ajratilishi rejalashtirilgan.

Biznes sektori xususiyl mablagʻlar hisobidan ilm-fanni moliyalashtirishning asosiy qismini tashkil etadi. U sarflangan mablagʻlar hajmi va ilmiy-tadqiqot ishlari bilan shugʻullanuvchi olimlar hamda muhandislar soni boʻyicha yetakchi hisoblanadi va kelajakda ham innovatsion rivojlanishning asosiy drayveri boʻlib qolishi kutilmoqda.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Innovatsion siyosatni amalga oshirishga tizimli yondashuv konsepsiyasini amalga oshirgan davlatlar qisqa tarixiy davrda davlat, biznes, fan va taʼlim oʻrtasidagi oʻzaro hamkorlik mexanizmlarini oʻz ichiga olgan samarali milliy innovatsion tizimlarni yaratishga hamda yalpi ichki mahsulotning ilm-fan intensivligini oshirishga erishdilar.

Masalan, Janubi-Sharqiy Osiyo mamlakatlari va Skandinaviya mamlakatlari (Finlyandiya, Shvetsiya) keyingi yillarda ilmiy-texnika sohasining jadal kengayish mintaqalariga aylandi. Yangi sanoatlashgan mamlakatlar yalpi ichki mahsulotining ilm-fan intensivligini ikki baravar oshirib, Yevropa davlatlari va AQSh darajasiga yaqinlashmoqda. Aksariyat rivojlangan mamlakatlarda ilmiy tadqiqot va ishlanmalarni byudjetdan tashqari moliyalashtirish ushbu sohaga ajratiladigan byudjet mablagʻlari miqdoridan sezilarli darajada oshadi.

Byudjetdan tashqari mablagʻlarning asosiy manbai yirik milliy va transmilliy korporatsiyalar yetakchilik qilayotgan tadbirkorlik sektoridir. Rivojlangan mamlakatlarda biznes korporatsiyalari tarixan milliy innovatsion tizimlarning eng muhim tuzilmalari sifatida shakllangan. Aynan ular ilmiy-tadqiqot ishlarini moliyalashtirish, ilmiy natijalar va ixtirolarni real mahsulot hamda texnologiyalarga joriy etish bilan shugʻullanadi. Shu bilan birga, ilmiy-texnikaviy taraqqiyotning asosiy yoʻnalishlari boʻyicha iqtisodiy masʼuliyatni oʻz zimmalariga oladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR ROʻYXATI

1. Oʻlmasov A., Sharifxoʻjaev M., Iqtisodiyot nazariyasi. –T.: Mehnat, 1995. – 377 b.
2. Malikov T.S., Haydarov N.H. Davlat byudjeti. Oʻquv qoʻllanma / Toshkent Moliya instituti. – T.: “IQTISOD–MOLIYA”, 2007. – B. 5.
3. Muftaydinov Q. Iqtisodiyotni erkinlashtirish sharoitida tadbirkorlikni rivojlantirish muammolari: Dis. avt. ref... iqt. fan. d-ri. T., 2004. 18 b.
4. Папченкова М., Кувшинова О. Борьба за риск // Ведомости. 2013. № 183(3445). С. 4.

5. Семенова Н.М. Государственная поддержка малого и среднего бизнеса в кредитной сфере: Российская и международная практика // Содействие развитию малого и среднего предпринимательства: зарубежный опыт и российская практика. 2015. № 2. С. 179–186.

6. Федорова И.Ю. Финансовый менеджмент: проблемы становления и направления развития в бюджетном секторе экономики России // Экономика и предпринимательство. 2016. № 1-1(66-1). С. 250–253.

7. Stiglitz J., Weiss A. Credit Rationing in Markets with Imperfect Information // American Economic Review. 1981, vol. 71(3). pp. 393–410.

8. <https://european-union.europa.eu> – Yevropa Ittifoqining rasmiy veb sahifasi.

9. <https://statista.com> – tadqiqotlar, iqtisodiy ko‘rsatkichlar, sanoat statistikasi va demografik ma’lumotlarni taqdim etuvchi sayt.

Marketing

ilmiy, amaliy va ommabop jurnali

Muharrir: Xakimov Ziyodulla Axmadovich
Ingliz tili muharriri: Tursunov Boburjon Ortiqmirzayevich
Rus tili muharriri: Kaxramonov Xurshidjon Shuxrat o'g'li
Musahhah: Karimova Shirin Zoxid qizi
Sahifalovchi va dizaynerlar: Sadikov Shoxrux Shuxratovich
Abidjonov Nodirbek Odijon o'g'li

2025-yil, fevral, 2-son

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Marketing" ilmiy, amaliy va ommabop jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar mas'ul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelavermasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga murojaat qilish mumkin. Ilmiy maqola, ommabop maqola, reklama, hikoya va boshqa ilmiy-ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

Elektron pochta: info@marketingjournal.uz
Bot: [@marketinjournlbot](https://t.me/marketinjournlbot)
Tel.: +998977838464, +998939266610

Jurnalning rasmiy sayti: <https://marketingjournal.uz>

Marketing jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi **Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2024-yil 04-oktabrdagi 332/5 sonli qarori** bilan milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan

"Marketing" ilmiy, amaliy va ommabop jurnali 2024-yil 15-martdan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan **C-5669517** reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan. **Litsenziya raqami: №240874**

"Marketing" ilmiy, amaliy va ommabop jurnalining xalqaro darajasi: **9710**. ГOCT 7.56-2002 " Seriyali nashrlarning xalqaro standart raqamlanishi" davlatlataro standartlari talablari. **Berilgan ISSN tartib raqami: 3060-4621**